

УДК 347.965

Борис Георгійович ГОЛОВКО,

доцент кафедри загальноправових

дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8815-5722>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТУРИ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ПЕРІОДУ ФЕОДАЛІЗМУ

Рух держави Україна у європейському напрямку є неможливим без суттєвого удосконалення національної правової системи. Адвокатська корпорація, адвокатська діяльність є суттєвими складовими будь-якого цивілізованого суспільства. Вітчизняна історія останнього сторіччя, на жаль, містить приклади зневажливого ставлення до сутності адвокатської професії. Тому уявляється цілком виправданим звернення до історичного досвіду створення і функціонування, аналізу правових засад адвокатури у провідних європейських країнах. Предметом нашої розвідки є адвокатська діяльність у Франції, Німеччині, Великій Британії, Італії, Іспанії часів феодалізму. На думку багатьох дослідників, особливість існування адвокатури у зазначених державах пояснюється певною дихотомією – адвокати і повірені. Адвокат – це вільна професія, повірений – державний посадовець або посадова особа судового органу.

Першими європейськими адвокатами періоду раннього середньовіччя вважаються ломбардинські гіусперити. В той же час вони не володіли монополією на надання юридичних послуг. Помітне місце посідали юристи, які мали науковий ступінь доктора права, що з'явилися внаслідок розвитку університетів.

В Іспанії XIII ст. юридичні послуги надавали юрисконсульти – практики (*legistas*) і адвокати (*abogados*), причому з XIV ст. у адвокатів виникає станова організація. Протягом XVI–XVIII ст. поняття «адвокат» наповнюється сучасним змістом. У 1732 р. у іспанських адвокатів навіть з'явився власний статут.

Особливістю організації адвокатської діяльності Швейцарії до XVIII ст. стало використання традиційного німецького права, яке передбачало усність судового процесу за відсутності професійного судді. Юридична допомога надавалась суддями-заступниками (*Richter-Fürsprechers*), які виконували функції і адвокатів і суддів.

З часом професія адвоката стає досить почесною, і тому доступ в адвокатуру був можливим для знатних громадян, в той же час обов'язки повірених виконували менш відомі громадяни.

Появу адвокатури у Німеччині пов'язують з лангобардськими і вестготськими законами VI ст., наприклад, Вестгостська правда і її переклад «Фуеро Хузго». До початку XIX ст. правом надання адвокатської допомоги користувались правники, прокуратори, комісари юстиції тощо. І лише у 1879 р., внаслідок затвердження статуту німецької адвокатури, з'являється єдина назва професії – адвокат (Rechtsanwalt). Дослідники констатують, що з XVI ст. значення повірених (стряпчих, ходатаїв) зменшувалася, а роль адвокатів зростала. Протягом століть функція адвокатури майже не змінювалась – адвокати готували документи і подавали їх у судову канцелярію. Згідно з судовими статутами Саксонії 1622 р., Баварії 1753 р., Пруссії 1793 р., Австрії 1781 р. змагальність зводилась до послідовного надання і долучення до справи документів, які розглядались судом. Пруський статут взагалі не передбачав участі адвокатів у процесі і покладав на суддів обов'язок піклуватися про захист інтересів сторін. Історії Німеччини відомі періоди, коли, як і в імператорському Римі, влада намагалась перетворити професію адвоката на державну посаду. Так, Фридрих Великий у 1780 р. скасував у Пруссії інститут адвокатури як вільних захисників і заснував інститут ассистентцратів, які були прирівняні до державних службовців. Обов'язок цих правників – «допомагати суду у викритті істини, діяти з спільно з суддями, повідомляти їм все, що відбувається у цьому відношенні, чи є воно корисним або шкідливим». Якщо ассистентцрат неналежно виконував свої обов'язки, його могли ув'язнити у фортецю або тюрму.

Виникнення адвокатури в Англії пов'язане з судовими реформами Генріха II (1154–1189 рр.) і закріплення за королівським судом постійного розташування у Вестмінстері. Одразу ж правом присвоєння претенденту звання адвоката (barrister) почали користуватися чотири впливові адвокатські корпорації, відомі як «Судові інни»: Gray's Inn, Lincoln's Inn, Middle Temple, Inner Temple. Протягом багатьох віків судові інни готували суддів і адвокатів, а з часом лише через інни відкривався шлях до зайняття вищих судових посад.

Також правозахисну діяльність в Англії пов'язують з повіреними-соліситорами (solicitor). Виникнення цього інституту стало можливим внаслідок злиття кількох юридичних професій:

аторнеїв при судах загального права, прокторів церковних судів і суддівських переписувачів (scriveners). Законом про судоустрій 1873 р. всі юридичні об'єднання, за виключенням баристерів, об'єднувались і отримували офіційну назву – солсітор вищого суду. Суддівські інни наприкінці XVIII ст. практично зникають, а їх місце у якості інтегруючого посіло юридичне товариство (Law Society).

Перші французькі правозахисники належали до духовенства, що підтверджується постановами церковних соборів. Піднесення адвокатської діяльності співпадає з виникненням паризького парламенту – верховного суду, у якому адвокати мали чітку організацію, а також державне і суспільне визнання. Закон 1327 р. визначив розподіл захисників на адвокатів (avocats) і стряпчих (procureurs) і заборонив поєднувати два види діяльності одній особі. Обов'язком стряпчих була підготовка справи до судового розгляду і виконавче провадження по окремих категоріях судових актів. Тобто діяльність стряпчих мала більш технічний характер і полягала у підготовці і наданні документів. Можливість отримання посади стряпчого у спадок свідчила про менший суспільний статус стряпчого у порівнянні з адвокатом. Адвокати здійснювали захист інтересів сторін у суді. До адвокатів надавались такі вимоги: наявність університетської освіти, трирічне стажування, реєстрація в адвокатському реєстрі. Цікаво, що адвокати не вступали у безпосередні стосунки з клієнтом, а гонорар адвокату виплачував стряпчий. Очевидно, домінувала думка, що адвокат захищає клієнта з власної волі і з прагнення справедливості.

Таким чином, слід зауважити, що практика надання юридичної допомоги, яку започаткували римські юристи, набула свого розвитку у середні віки. Відмінною рисою середньовічної адвокатури став її поділ на адвокатів і повірених, причому перші були абсолютно вільними у своїй діяльності, а здійснення повноважень повіреними контролювалось державою. Еволюція континентальної західноєвропейської адвокатури відмічена зростанням ролі адвокатів і зменшенням ролі стряпчих, в той же час як в Англії обидва напрямки зберігали власні позиції.

Одержано 12.10.2017

